

»Virkeligheden er jo konservativ!«

– strejftog i Søren Krarups forfatterskab

– af Søren Hviid Pedersen

Der er ingen tvivl om Krarups plads i dansk samtidshistories ånds- og kulturliv. Alene omfanget af Krarups forfatterskab og skribentvirksomhed er ganske imponerende. Det meget omfattende forfatterskab dækker dog ikke over, at Krarup er en intellektuel vindbøjtel, der alt efter begivenhederne og moden skifter holdning, og derefter bliver nødt til at delagtiggøre verden i sine skiftende positioner. Tværtimod, kan man sige, udviser Krarup en enestående konsistens i sine grundlæggende synspunkter. Om dette er udslag af dum stædighed eller principiel stillingtagen, er op til den enkelte at vurdere. Jeg hælder til det sidste.

Formålet med artiklen er for det *første* at give et billede af Søren Krarups politiske teori. Det vil sige, at jeg tolker Krarups forfatterskab som hovedsagligt et politisk forfatterskab og ikke udelukkende teologisk eller kulturelt. Jeg vil med andre ord forsøge at fremhæve de politiske implikationer af Krarups forfatterskab. For det *andet* vil jeg ligeledes forsøge at sætte Krarup ind i en politisk-teoretisk ramme og referere til udenlandske forfattere og idehistoriske traditioner. Søren Krarup udviser en grundlæggende nationalkonservativ forståelse af folk, fædreland og politik. En forståelse, der har rod i en specifik kristendomsforståelse, der i mange henseender er meget dansk eller bundet til det nationale.

»Virkeligheden er jo konservativ!«

UDGANGSPUNKT – TIDEHVERV OG KIERKEGAARD

Krarups kristne udgangspunkt er knyttet til Tidehverv, der er et arbejdsfællesskab omkring et blad og et årligt sommermøde. I kraft af dette fællesskab er der selvfølgelig en fælles forståelse af visse grundlæggende forhold, herunder forholdet til kristendommen. At tænke Krarup uden at medtænke Tidehvervsbevægelsen ville være futilt. Søren Krarup og det, han repræsenterer, kan ikke forstås uden en reference til den kristendomsopfattelse, der blandt andet har sit ophav i Tidehverv. Tidehvervsbevægelsen, der opstod i 1926, har sit udgangspunkt i et teologisk opgør med visse af datidens forståelser af kristendom. Det var især Tage Schack, N. I. Heje, Gustav Brøndsted og Kristoffer Olesen Larsen, der var kernen i datidens opgør med den idealistiske kristendom. Det var da også disse, der var initiativtagere til skabelsen af Tidehverv. Hvad var, og er, Tidehvervs fundamentale pointe? For at besvare dette bør en mere teologisk-idehistorisk kontekst inddrages. Der er ingen tvivl om, at Tidehverv er et dansk fænomen, men det er et fænomen, der også har hentet inspiration uden for Danmark. Her tænkes specielt på den tyske lutheranske teologi, som den kom til udtryk i eksempelvis Karl Barths og hans elev Friedrich Gogartens, men også specielt Rudolf Bultmanns, arbejder. Fælles for disse er en radikal kristendomsforståelse, der i sin afstandtagen til datidens liberale teologi, stærkt betonedede det afgørende kvalitative skel mellem Gud og menneske.

Krarups fortolkning af denne afstand mellem Gud og menneske kommer blandt andet til udtryk i hans reception af Olesen Larsens forfatterskab. Krarup udviser en dyb respekt for Olesen Larsens forfatterskab, hvis forfatterskab, ifølge Krarup, kommer på niveau med Kierkegaard og til tider overgå denne i sproglig klarhed og koncentration.¹ Man kan med rette hævde, at Krarups forståelse af kristendommens fordring til det enkelte menneske i høj grad er en forlængelse af Olesen Larsens tolkning. Dette kommer specielt til udtryk i Krarups *Fordringen* (1982) og *Loven* (1980). Her omtales Olesen Larsen kun positivt, specielt med

---

¹ SØREN KRARUP: *Fordringen*. København 1982, s. 63.

Søren Hviid Pedersen

reference til, hvorledes man skal forstå kristendommens anliggende. Her tales derfor klart om mennesket som ånd, fordi det lever under ansvar sat af Gud.

Jeg er på grund af mit ansvar blevet til et menneske og er ikke noget dyr eller nogen maskine, og menneskets kendetegn eller menneskeværdighed er da just ansvaret og skylden.... For at være menneske er at være Guds skabning, som stilles over for sin grænse ved at blive stillet overfor Guds: Du skal!²

I kraft af denne fordring om ansvaret for sin konkrete næste bliver mennesket ansvarligt og dermed er mennesket sat uden for naturen og nødvendighed. Netop denne fordring sætter menneskets moralske ansvar, og det er herigennem, vi bliver mennesker. Der findes kun en, der er absolut god og ren, og det er Jesus Kristus – og menneskelige distinktioner mellem godt og ondt er således relativiseret af Guds fordring til mennesket, og det er kristendommen, der sætter grænsen for mennesket.³ Dette ansvar over for Gud er absolut.⁴ Denne absolutte fordring henviser mennesket til det jordiske som sin opgave – hverken afguder eller ideologier, men til næsten som vor opgave.⁵ Det afgørende er således ikke, hvorledes mennesket forholder sig til menneskelige politiske og moralske konstruktioner, men at vi forholder os til os selv og det at være et menneske sat under Guds fordring.⁶ Et nærliggende spørgsmål er således, hvorledes vi forstår vores næste, der er genstand for denne fordring. Er vor næste en generaliseret eller abstrakt anden, eller er vor næste det konkrete medmenneske, vi møder i vores dagligdag? For Krarup er der ingen tvivl, det er vores konkrete næste, fordringen gælder.

Kærlighed til næsten er altid og kun en kærlighed til det nære, nærmeste medmenneske, mens kærlighed til menneskeheden er kærligheden til en ide og derfor et finere ord for at svingte næsten (...) Guds ord sætter forskellen

---

² Samme s. 21.

³ SØREN KRARUP: *Loven*. København 1980, s. 195; samt: SØREN KRARUP: *Kristendom og danskhed. Prædikener og foredrag*. Højbjerg 2001, s. 105.

⁴ *Loven* s. 193f.

⁵ SØREN KRARUP: *Selvbesindelse*. København 1976, s. 31.

⁶ Samme s. 29.

»Virkeligheden er jo konservativ!«

på godt og ondt, og det gode er at være næsten og det givne, konkrete liv tro, mens det onde er at svigte næsten og dagligdagen.«⁷

I forlængelse heraf fastslår Krarup også, at fordringen ikke er rettet mod en frelse af Verden, Menneskeheden eller realiseringen af det Retfærdige, men er rettet mod det konkrete medmenneske og det konkrete fællesskab i vores dagligdag.⁸ Menneskets eksistens er konkret og det er rettet mod en virkelighed, der er sat af Gud, og som den enkelte kan overtage eller fornægte.⁹ Her skal mennesket foretage et grundlæggende valg mellem accepten af det givne eller foretage en revolte mod Guds skaberværk. Den tysk-amerikanske filosof Eric Voegelin er relevant at nævne i denne sammenhæng.¹⁰ En af Voegelins pointer var, at virkeligheden har en struktur, som man kan acceptere eller afvise. Tilværelsens struktur er defineret gennem en spænding mellem det immanente og det transcendentale, mellem det sekulære og det sakrale. Heri ligger menneskets eksistens, og overskridelsen eller reduktionen af menneskets tilværelse til kun at omfatte en enkelt dimension er udtryk for ideologiske fantasier. Vor tids ideologier er forsøg på at slå Gud ihjel og erstatte ham med menneskelige konstruktioner som Staten, Partiet, Historien eller Racen. Denne form for politisk tænkning, der forsøger at realisere en paradismyte, fører kun til Auschwitz eller Gulag. Her ofres menneskene til fordel for de ideologiske forsøg på at skabe et jordisk paradis.

Over for denne ideologiske tænkning er det Krarups hovedærinde at fastholde mennesket som et ansvarligt menneske. Det er derfor heller ikke tilfældigt, at Krarup udviser en stor interesse for Kierkegaards forfatterskab. Kierkegaard fremstår for Krarup som en kristen tænker, der gennem hele sit forfatterskab kun er opsat på én ting, nemlig at fastslå mennesket som ansvarligt. Krarup tager netop udgangspunkt i Kierkegaards forfatterskab i hans opgør med det moderne i *Det moderne sammenbrud* (1984). Denne bog er et langt angreb på det moderne,

⁷ SØREN KRARUP: *Det tavse flertal. Konservative essays*. Ribe 1987, s. 129 og 131.

⁸ *Kristendom og danskhed* s. 106f.

⁹ SØREN KRARUP: *Den danske dagligdag*. Aalborg 1973, s. 125.

¹⁰ ERIC VOEGELIN: *The New Science of Politics*. Chicago 1952; samt ERIC VOEGELIN: *Science, Politics and Gnosticism*. Washington 1968.

Søren Hviid Pedersen

eller inden for en specifik dansk kontekst, kulturradikalismen. For Krarup repræsenterer radikalismen modsætningen til Kierkegaard. For Krarup repræsenterer Kierkegaard og Marx to modsatrettede principper. I den forbindelse tager Krarup i flere omgange¹¹ afsæt i et brev skrevet af C. Paludan-Müller, hvor han skelner mellem *personlighedsprincippet*, der værdsætter individuel frigørelse, og *slægtens overlevering*, der bedst udtrykkes gennem religionen som modsvaret til individuel frigørelse fra alt og alle. Krarup påpeger i forlængelse af dette, at der er to positioner. Den *ene* position er at betragte mennesket som et natur- eller artsvæsen. I den forbindelse referer han til marxismens opfattelse af mennesket som et *gattungswesen*, hvor mennesket er et produkt af menneskenaturens historie. Hermed bliver mennesket forklaret som et led i en verdenshistorisk proces. Menneskelivet er grundlæggende en samfundsværen. Mennesket er i stand til gennem revolutionen at transformere mennesket og menneskelivet. Vi kan skabe os selv gennem en historisk proces – vi skaber med andre ord os selv.¹² Den *anden* position, som er modsætningen hertil, findes i Kierkegaards forståelse af det enkelte menneske. Kierkegaards opfattelse af mennesket udspringer fra en kristen livsforståelse. Her er mennesket ikke reducerbart – ikke noget, der kan reduceres til Natur og Historie. Mennesket er derimod en syntese mellem det endelige og det uendelige.¹³ Mennesket er karakteriseret ved at forholde sig til sig selv. Hermed også antydnet, at menneskets bestemmelse ikke umiddelbart lader sig beskrive inden for naturvidenskabelige rammer. Kierkegaards forståelse af mennesket udmønter sig i formuleringen, at mennesket ikke skaber sig selv, men vælger sig selv. Heri ligger der et principielt opgør med datidens begyndende eller spæde »videnskabelige« forståelse af mennesket. Måske man kan radikaliseres dette og sige, at i Kierkegaards forfatterskab har vi en principiel modpol til vor tids moderne totalitære politiske ideologier. Den afgørende modsætning er således

---

¹¹ SØREN KRARUP: *Det moderne sammenbrud 1789-1984*. København 1984, s. 104f.; og SØREN KRARUP: *Dansk kultur*. Viborg 1993, s. 61.

¹² SØREN KRARUP: *Om at ofre sig for menneskeheden og ofre menneskene*. København 1969, s. 68-111.

¹³ *Det moderne sammenbrud* s. 45.

»Virkeligheden er jo konservativ!«

mellem religionen, der netop anerkender den transcendentale eller religiøse grund for menneskets eksistens, over for ideologierne, der kun anerkender det immanente eller jordiske som grund for menneskets eksistens. Netop i denne afvisning af det religiøse, mordet på Gud, indvarsles det totalitære. Det totalitære, der ingen grænser kender – og som derfor antager en næsten religiøs indstilling til mennesket og det politiske – ender med, som Krarup så præcist formulerer det, at ofre menneskene.¹⁴ Hvor Gud og det transcendentale afvises eller elimineres, dér udryddes mennesket i ideologiernes og videnskaberens navn.

KONSERVATISME, POLITIK OG RETFÆRDIGHED

Sammenkædningen mellem kristendommen, som den formuleres af Kierkegaard, og konservatismen sker gennem antagelsen om menneskets bundethed til det konkrete. Sammenkædningen mellem Krarups tolkning af Kierkegaard og konservatismen tager udgangspunkt i formuleringen om, at mennesket ikke skaber sig selv, men mennesket vælger sig selv.¹⁵ Mennesket overtager sig selv i ansvar overfor Gud og sin næste. Dette valg er selvfølgelig ikke forudsætningsløst. Den enkelte forholder sig til sine egne forudsætninger, hvorfor man forholder sig subjektivt til tilværelsen. Tilværelsen og dets vilkår er konkret og historisk givent, og at fornægte ens opvækst, sprog og nationale tilhørsforhold er at benægte virkeligheden,¹⁶ hvilket får Krarup til at hævde, at den menneskelige virkelighed altid er konservativ.¹⁷ Vores eksistens er altid konkret og historisk, hvilket igen betyder, at vores erkendelse af verden og os selv altid er tolket gennem fordomme. Fordomme er udtryk for vores bundethed

---

¹⁴ *Om at ofre sig for menneskeheden og ofre menneskene.*

¹⁵ *Det moderne sammenbrud* s. 31.

¹⁶ SØREN KRARUP: *Fædreland og folkestyre. En kritik af Danmarks nyere historie.* København 1974, s. 131.

¹⁷ *Det tavse flertal* s. 127 og 134.

Søren Hviid Pedersen

til det konkrete og det historiske og dermed også udtryk for konservatismen.¹⁸
 Det er i dette forhold, at kristendommen har et konservativt element:

Det er i dette grundlæggende forhold, kristendommens ufravigelige konservatisme i menneskelige og verdslige anliggender bunder, for forkyndelsen af menneskets skyldighed og bundethed overfor næsten indeholder jo det radikale opgør med ideen om det emanciperede menneske, der i en stadig frigørelsesproces skal udvikle sig selv og sine evner til fuldkommenhed og samtidig udvikle det fuldkomne samfund.¹⁹

Dette fokus og anerkendelse af fordomme deles af den tyske hermeneutiske filosof H. G. Gadamer, der i sit banebrydende værk, *Wahrheit und Methode* (1960),²⁰ så at sige rehabiliterede fordomme som forudsætninger for forståelsen af mennesket og dets erkendelsessituation. Gadamers pointe var, at mennesket til en hver tid nødvendigvis må tage udgangspunkt i dets hermeneutiske fordomme. Mennesket uden forudsætninger eller fordomme er et fantom og indholdstomt. Vores omgang med verden er altid historisk og situeret inden for en bestemt kulturel kontekst. Vores erkendelse er således konkret og partikulær forankret og aldrig abstrakt og universel. Krarups karakteristik af konservatismen er da også en konservatisme, der er begrundet i, at denne er bundet til det konkrete og historiske.²¹ Men konservatisme er mere end en opfattelse af menneskets bundethed til det konkrete og det historiske. Konservatismen repræsenterer ligeledes en specifik opfattelse af det politiske og dets funktion og formål. Det er i denne sammenhæng, at Krarup ser en familielighed mellem Kierkegaard og Burke i kraft af, at disse ønsker at relativere politikken og gøre politikken til en menneskelig praksis og dermed peger på det politiske som noget, mennesker gør med de forudsætninger og det ansvar, mennesket har under Gud.²² Politikken er

---

¹⁸ Samme s. 126.

¹⁹ Samme s. 45.

²⁰ HANS-GEORG GADAMER: *Sandhed og metode. Grundtræk af en filosofisk hermeneutik*. Viborg 2004 [anmeldt i *Nomos* 2:2].

²¹ SØREN KRARUP: 'Konservativ eksistens' i: ANDERS EHLERS DAM (red.): *Forandre for at bevare?* København 2003 [anmeldt i *Nomos* 2:1], s. 156-174; her s. 164 og 167f.

²² *Det tavse flertal* s. 14 og 132.

»Virkeligheden er jo konservativ!«

altid en praksis, der udøves af skrøbelige og uperfekte mennesker, hvilket betyder, at politik er en ufuldkommen praksis, hvis formål ikke er at frelse mennesker, men at sætte loven og beskytte mennesket. I forlængelse heraf afviser konservatismen abstraktion og emancipation som henholdsvis politiske virkemidler og målsætning. I den forstand er Krarup et typisk eksempel på opfattelsen af, at det politiskes rolle ikke er frelse, perfektion eller emancipation af det enkelte menneske. »I denne sammenhæng er politik derfor ikke en totalitær bestræbelse på menneskehedens forløsning, men relative menneskers kamp for deres egen interesse, der som relativ netop ikke indeholder nogen absolut vision af medmennesket eller samfundet, som disse skal svare til.«²³

Der er ingen tvivl om, at denne forståelse af det politiskes rolle, og ikke mindst muligheder, er i tråd med konservatismens dybe skepsis for politikens muligheder. Den engelske konservatismeforsker, Noel O'Sullivan,²⁴ betragtede konservatismen som en politisk teori, der forfægtede synspunktet om politikens ufuldstændighed, *politics of imperfection*. Med dette mente han, at det politiskes rækkevidde og ambitionsniveau skulle begrænses. Politikken er ikke et middel til menneskehedens frelse, ej heller skal politikken baseres på en politisk ideologi, hvis formål det er at forme hele samfundslivet efter ideologiske målsætninger. Alternativet er den politikforståelse, der tager afsæt i, at politikken skal skabe lov og ret og dermed skabe faste strukturer omkring borgerens liv. Konservatismen ser ikke sin politiske opgave som at skabe et paradys på jorden, men snarere at opretholde lov og orden således, at borgerne er beskyttet mod overgreb fra medborgere og staten.²⁵ Politik er for Søren Krarup interessevaretagelse, hvor forskellige borgere, hver med deres interesser og principper, kæmper om magten til at indrette samfundet. Politik er derfor baseret på interesser og ikke på eksistentielle spørgsmål.²⁶ Kristendommens rolle i forhold til det politiske bliver udelukkende negativ. Kristendommens forkyndelse relativiserer således det

---

²³ *Den danske dagligdag* s. 15.

²⁴ NOEL O'SULLIVAN: *Conservatism*. London 1976.

²⁵ 'Konservativ eksistens' s. 159.

²⁶ *Den danske dagligdag* s. 22 og 31.

Søren Hviid Pedersen

politiske og forkaster enhver form for politisk tænkning, der vil ophøje sig selv til religion og indfri sekulære paradismyter.²⁷ Kristendommen opstiller derfor ikke et positivt program for, hvorledes samfundet bør indrettes, derimod er kristendommen det, der sætter skellet mellem religion og politik: »Men dermed bliver kristendommen politisk i negativ forstand, for den betyder det utvetydige nej til alle politiske ideologier – dvs. til sådanne løsninger og opskrifter, der vil frelse mennesket via politisk og samfundsmæssig virksomhed og ordening.«²⁸

Ifølge Krarup skal kristendommen være det korrektiv, der minder den enkelte om, at mennesket ikke kan skabe paradys på jord, at alle vores menneskeskabte værdier, livsanskuelser og gerninger alle er relative i forhold til kristendommens fordring til det enkelte menneske.²⁹ Denne grundlæggende og karakteristiske konservative politikopfattelse er netop ikke vores fordring om at elske vores næste, men den relativiserer vores liv på jorden i forhold til denne ubetingede fordring. Med denne relativisering af det menneskelige og jordiske sker der ligeledes en relativisering af det politiskes opgave inden for den vestlige tradition og kultur. Kristendommen har sat grænser for politikken, hvilket betyder, at det politiske henvises til den jordiske eksistens og netop derfor ikke er guddommeligt eller religiøs. Det politiske og samfundslivet er ikke guddommeligt, hvilket igen har den konsekvens, at der sættes grænser for det politiske.³⁰ Det politiske skal ikke forvalte eller lovgive om menneskets tro, dets inderste overbevisninger eller fremelske et perfekt menneske, men begrænse menneskets synd.³¹ Det vil sige, at det politiskes opgave har en begrænset karakter. Det politiske skal sætte loven, skabe ret og skel.³²

Skellet er grænsen. Og meningen med begrebet ret og skel er da, at *ret* er der kun tale om, hvor loven har sat *skel* (...) at hvor der ikke er skel, er der

---

²⁷ SØREN KRARUP: *Den politiske syge*. København 1979, s. 30 og 34f.

²⁸ *Det tavse flertal* s. 132.

²⁹ *Kristendom og danskhed* s. 35f.

³⁰ *Det tavse flertal* s. 14 og 18.

³¹ *Kristendom og danskhed* s. 57.

³² Samme s. 59 og 61; samt SØREN KRARUP: *Dansen om menneskerettighederne*. København 2000, s. 80.

»Virkeligheden er jo konservativ!«

heller ikke ret. Ret og skel betyder, at rettens indhold er lovens skelnen mellem eller grænsedragning imellem forskellige. (...) Men her er *forskelligheden* virkelighedens identifikation, og kun ved at være tro imod denne virkelighed og sætte skellet mellem mit og dit røgter loven sit sande opgave og skaber *ret*.«³³

Modstillingen til lovens distinktion, mellem ret og skel, er idealismen. Hvor Gud afskaffes til fordel for mennesket, bliver fordringen om kærligheden til næsten afskaffet til fordel for et politisk-ideologisk program om menneskelighed og menneskerettigheder.³⁴ Netop opgøret med idealismen er grunden til, at Krarup ikke anerkender menneskerettigheder som valide eller absolutte. Når Krarup taler om menneskerettigheder, taler han om menneskets ambition om at erstatte Gud med moral, hvor menneskerettighederne i sig selv bliver guddommelige.³⁵ Han har i princippet intet imod rettigheder som sådan, men hans modstand mod rettigheder opstår i det øjeblik, disse betragtes som noget, der er sandt i sig selv. For Krarup er det Gud, der er ophavet til vores ansvar og pligt over for vores næste. I det øjeblik vi ophøjer menneskerettigheder til at være noget absolut og human, gør vi mennesket til Gud. Krarups kritik er således en kritik af, at man ophæver skellet mellem Gud og kejseren. Hermed gøres det menneskelige absolut. I det øjeblik dette gøres, skabes dæmonien, fordi der hermed ingen bindinger er på mennesket. Menneskerettighederne kan således anvendes til dehumanisere min næste, såfremt denne klassificeres til at være modstander af menneskerettighederne. Vi skelner således mellem de retfærdige og de uretfærdige, hvor vi så kan udrydde de uretfærdige med god samvittighed.³⁶

Menneskerettigheder? Men hvad er det for et menneske, der skal have rettigheder? Eller var det ikke just det ariske menneskes, det blonde besties ubetingede ret til en raceren menneskehed, Adolf Hitler hævdede? Og hvis mennesket selv kan opfinde og begrunde nogle menneskerettigheder, hvad giver så i grunden Adolf Hitler mindre „ret“ end FN? (...) Hvorfor havde

---

³³ *Kristendom og danskhed* s. 56.

³⁴ Samme s. 60.

³⁵ Samme s. 22.

³⁶ Samme s. 23.

Søren Hviid Pedersen

Hitler da ikke lov til at udrydde jøderne? Fordi Gud forbød ham det på samme måde som Gud forbyder enhver at reducere næsten til at være genstand for behandling eller udryddelse.³⁷

Denne forgudelse af det naturlige, af mennesket, gør mennesket til natur, til et artsvæsen, der er hinsides ansvar eller begrænsning. Mennesket besidder således en højere ret og har en mission, der kan tilsidesætte min næste, såfremt vedkommende er en forhindring for realiseringen af denne næsten guddommelige mission.³⁸ Kristendommen relativiserer menneskelig retfærdighed, for i forhold til Gud er enhver gerning den onde eller uretfærdige. Intet menneske eller menneskeligt er retfærdigt i relation til Gud.³⁹ I det øjeblik menneskerettigheder betragtes som de retfærdiges moralske lov, gøres menneskerettigheder til noget hinsides tid og sted og bliver til en foragt for det nationale, det folkelige og det konkrete folkestyre – de sammenhænge, som Gud har sat os i og i ansvar over for den konkrete næste.⁴⁰ Alt dette foragtes og bortkastes til fordel for universelle menneskerettigheder og multikulturalisme. Modsætningen, den egentlige modsætning, er mellem ideologi eller kristendom:

Men den egentlige modsætning er modsætningen mellem ideologi og kristendom, mellem forgudelsen af den menneskelige magtvilje og begrænsningen af den menneskelige magtvilje, mellem overtroen på det suveræne menneske og det deraf følgende fuldkomne samfund og troen på det syndige menneske og det derfor ufuldkomne samfund, mellem opfattelsen af politik som en salighedssag og opfattelsen af politik som et verdsligt anliggende, et nødvendigt onde, der hverken kan forløse eller saliggøre et menneske.⁴¹

Vor tids svøbe og forsøg på at gennemføre et ideologisk politisk program er ideen om multikulturalisme. Multikulturalismen afviser det konkrete folks virkelighed. Kultur er et menneskes og et folks virkelighed, en eksistens eller

---

³⁷ *Fordringen* s. 88 og 102.

³⁸ *Selvbesindelse* s. 14; samt *Dansen om menneskerettighederne* s. 72.

³⁹ *Dansen om menneskerettighederne* s. 26f.

⁴⁰ Samme s. 20.

⁴¹ *Det tavse flertal* s. 131.

»Virkeligheden er jo konservativ!«

livsform. Det er den hjemlige og kendte ramme om menneskets liv. En ramme, der er resultat af historien, traditionen, sproget og folkeligheden, som alle er organisk fremvokset.⁴² Multikulturalismen er forkastelsen af denne virkelighed. Her er kultur et spørgsmål om vaner – vaner, der kan og skal ændres for at honorere kravet om menneskerettigheder og tolerance. Men multikultur er identitetsløshed, og multikultur er forkastelsen af dansk kultur, hvis resultat er, at folkelighed, samhörighed og tillid eroderer og forsvinder og afløses af ideologiske fraser og menneskerettigheder.⁴³

OM DET NATIONALE, DANSKHED, FÆDRELAND OG DEMOKRATI

Søren Krarups normative tilknytning til det nationale og nationen er uomtvistelig. Denne tilknytning til det nationale er et resultat af Krarups partikularistiske Lutherdom. I og med at mennesket af Gud er sat i en konkret relation til sin næste, er horisonten for det enkelte menneske ikke Verden, Kosmos eller Virkeligheden, men det enkelte menneskes nære og konkrete fællesskab. Dette nære og konkrete fællesskab tolkes af Krarup til at være vor nation, folk og familie.

Det nationale er konkret i modsætningen til det abstrakte, der betragtes som en utopisk drøm, hvis formål det er at skabe »en ny himmel og en ny jord«. ⁴⁴ Det nationale konkrete fællesskab er således den ideologiske abstraktions modsætning. En modsætning, der skal agere som et alternativ til ideologiske sværmerier og fantasier. Det nationale er ikke kun defineret gennem sin modsætning, men indeholder ligeledes en positiv definition. Det nationale er »troskab mod det givne«, og heri forstås en respekt for de institutioner og traditioner, der er en forudsætning for vores identitet. ⁴⁵ Det er at vedkende sig et

---

⁴² *Kristendom og danskhed* s. 114f. og 119.

⁴³ Samme s. 118.

⁴⁴ *Den danske dagligdag* s. 107.

⁴⁵ SØREN KRARUP: *Synd tappert! Bidrag til en folkelig frimodighed*. Ribe 1990, s. 75.

Søren Hviid Pedersen

eksistensvilkår, der indebærer en overtagelse af det givne, nemlig det forhold, at man er født ind i en bestemt familie og slægt, føler sig hjemme blandt et bestemt folk, der taler et bestemt sprog. Det at være dansk er således en »åndsoplevelse« og »sindsvirkelighed«. ⁴⁶ Det nationale er det eksistentielle, der ikke kan sættes på formel eller ekspliciteres. Det nationale er tæt knyttet til det historiske »Vi har en sammenhæng. Vi har en historie. Vi har et udgangspunkt.« ⁴⁷ Vi er danskere, med hvad deraf følger. Vi er deltagere i en dansk livsform – en livsform, der inkluderer, at vi taler dansk, at vi identificerer os med Danmarks og danskernes historie og danske traditioner. Danskhed er et eksistensvilkår og derfor forudsætningen for vores samlede eksistens. ⁴⁸ Vi kan således ikke abstrahere fra dette eksistensvilkår, og vores identitet som danskere vil altid være et vilkår for vores identitet og ikke mindst i vores relation til andre folkeslag og nationer. Vores identitet er således altid konkret og partikulær bundet til et bestemt folkeslag og geografisk område, som vi føler er vores, og som vi føler en samhørighed med og troskab overfor: »For at have en identitet vil sige at have grænser: jeg er et bestemt menneske, som sådan afgrænset i forhold til andre mennesker; eller det danske folk er som dansk afgrænset i forhold til andre folk, der ikke er dansk, men tysk, fransk eller engelsk.« ⁴⁹

At være dansk er at være anderledes, at være defineret i forhold til det ikke-danske. Vores identitet som folk og politisk og kulturel enhed er således defineret i forhold til andre folkeslag og nationer. Denne tænkning har lighedspunkter med den tyske retsfilosof Carl Schmitt. En af Schmitts hovedpointer i hans forfatterskab var, at det politiske er defineret gennem distinktionen mellem ven og fjende. Vores politiske og kulturelle identitet er, efter Schmitts opfattelse, givet gennem et billede af en potentiel fjende, der repræsenterer en anden livsform, livsanskuelse, værdier etc. Vores politiske og nationale identitet er et resultat af vores evne til at foretage en distinktion

---

⁴⁶ SØREN KRARUP: *Harald Nielsen og hans tid*. København 1960, s. 89.

⁴⁷ *Den danske dagligdag* s. 106.

⁴⁸ *Kristendom og danskhed* s. 15 og 17; samt *Selvbesindelse* s. 100.

⁴⁹ *Fædreland og folkestyre* s. 29.

»Virkeligheden er jo konservativ!«

mellem, hvad vi forstår som ven og fjende. Vi definerer ikke kun en fjende, men også en ven. Vores ven er et menneske, vi deler en substantiel lighed med. Min ven er ikke defineret gennem formelle eller juridiske termer, men heller ikke gennem familiære termer. Min ven er den, med hvem vi deler grundlæggende træk eller principper, og som vi er trygge ved. Det særegne ved Krarups opfattelse af det nationale og det danske er, at dette sammenkædes med kristendommen. Det er kristendommens fordring, der henviser det enkelte menneske til dets konkrete virkelighed.

Kristendom og danskhed. Men i den nævnte rækkefølge. Kristendommen drager et menneske til ansvar for dets liv. Og ansvaret gælder det konkrete menneskeliv. Dette er for en dansker et dansk liv. Jeg er dansker. Og derfor siger jeg som den bekendelse, der i forhold til tidens toneangivende er *en anden bekendelse*: kristendom og danskhed!⁵⁰

Med andre ord så er man først kristen siden dansk. Kristendommen henviser således næsten til det konkrete liv og det konkrete sted. Der er således ingen modsætning mellem kristendommens universalistiske fordring om at elske sin næste og det at høre til på et bestemt tid og sted. Krarup er i denne forbindelse i lige linje med eksempelvis Edmund Burke.⁵¹ I det øjeblik det enkelte menneske adlyder Gud og elsker sin næste, er det også ifølge Krarup et påbud om at elske sin konkrete næste. Den konkrete næste er de mennesker, der omgiver os i vores liv. Dette er vores familiemedlemmer, venner og medborgere, der udgør dem, som vi kan kalde vores konkrete næste. Vores forpligtelse er således sat i en konkret historisk sammenhæng, vi ikke kan undslippe. Den konkrete historiske sammenhæng udgøres af de fællesskaber, vi er en del af – familie, civile institutioner og nationen. Dette medfører et fokus på de konkrete fællesskaber, hvor det enkelte menneske befinder sig. Det er her, at formuleringen at vælge sig selv frem for at skabe sig selv, finder mening. For det drejer sig ikke om at skabe sig selv, for den frihed besidder vi ikke. Vi er i en forpligtende relation til vores

---

⁵⁰ *Selvbesindelse* s. 34; og *Kristendom og danskhed* s. 20 og 21.

⁵¹ EDMUND BURKE: *Tanker om den Franske revolution*. Tønder 1987.

Søren Hviid Pedersen

næste. Det drejer sig om at vælge sig selv, det vil sige at vælge at påtage sig ansvaret over for ens konkrete næste.

Dette konkrete tilhørsforhold til et folk og en nation skaber en politisk identitet. En identitet, der er rodfæstet i en idé om folkelighed. Folkelighed er at være rodfæstet og en måde at være til på.⁵² Folkelighed er derfor ikke et ideologisk begreb, men en konkret eksistens, og det at gøre det folkelige til en ide eller ideologi betyder, at det bliver ufolkeligt.⁵³ Det folkelige kan derfor ikke reduceres til et ideologisk begreb, og det eneste, der kan forhindre noget sådant, er, at det politiske og politikerne har et forpligtende forhold til folket og føler en identitet eller samhørighed med folket.⁵⁴ Denne samhørighed mellem folk og fædreland er forudsætningen for staten og folkestyret:

Hvis der ikke består en fælles identitet eller et folkeligt fællesskab, som binder vælgerne sammen trods økonomiske og sociale interessenmodsatninger, så kan folkestyret ikke fungere... Folket er folkestyrets forudsætning. Men hvad er folkets forudsætning? Det er dets politiske selvstændighed... Fædrelandet sætter folket, folket sætter folkestyret – det er den lov, der knytter fædreland og folkestyre til hinanden i en sammenhæng, hvor det første led ikke kan forkastes uden at grunden drages væk under det andet.⁵⁵

Det politiske og staten er således rammen om folkets eksistens. Samtidig er folket indholdet i staten. Det er statens substans.⁵⁶ Dette folk er et konkret folk bundet til en dansk virkelighed... »Det er folket *eller* ideen, det konkrete *eller* det abstrakte, et dansk fællesskab *eller* en ideologisk menighed. Enten-eller.«⁵⁷ Vi overtager således vores konkrete eksistens, vi vælger ikke at være danskere, vi er født danske.⁵⁸ Vi er i den henseende ikke frit svævende abstrakte

---

⁵² SØREN KRARUP: *Præstens prædiken – og andre foredrag*. København 1971, s. 150f.

⁵³ Samme s. 148 og 154.

⁵⁴ *Fædreland og folkestyre* s. 57.

⁵⁵ Samme s. 154.

⁵⁶ Samme s. 29.

⁵⁷ Samme s. 82.

⁵⁸ *Kristendom og danskhed* s. 88.

»Virkeligheden er jo konservativ!«

mennesker, der vælger identitet efter forgodtbefindende, men sat i en konkret virkelighed, som vi kan acceptere eller forkaste, men at vælge at blive en anden er absurd. Vi har en historisk eksistens, bundet til tid og sted, der ikke kan overskrides.

Vor politiske identitet er for os danskere stærkt knyttet til folkestyret, demokratiet. Folkestyret forudsætter folket, et konkret folk, der har lige ret og ansvar, hvorfor demokrati er en konkret praksis eller institution og ikke en abstrakt ide.⁵⁹ Formålet med demokratiet er at beskytte borgernes frihed ved at dele magten og forhindre, at tyranni og despoti opstår.⁶⁰ Demokratiet har således et beskyttende formål. Dette betyder ikke, at demokrati udelukkende varetager beskyttende opgaver i snæver forstand. Demokratiets formål er at sikre landets frihed og lykke, som er en interesse, der er fælles for alle danskere. Den politiske argumentation skal i den forbindelse referere til, hvad der er i Danmarks interesse som samlet nation.⁶¹ Danmark som nation og folkeligt fællesskab bliver således mål og ikke middel for demokratiet. Danske interesser er politikens indhold og det, der er bestemmende for, hvad der er politisk legitimt, og hvad der ikke er politisk legitimt.⁶²

Modsætningen til det demokratiske udtømmes ikke med tyranniet eller despotiet. Demokratismen er ligeledes en modsætning til det genuine folkelige demokrati. Søren Krarup anvender distinktionen kvantitativ-kvalitativ demokrati til at beskrive forskellen mellem demokrati og demokratisme.⁶³ Det kvantitative demokrati er det demokrati, der har folket som sit udgangspunkt og betingelse, og hvis sigte er at sikre frihed for borgerne og sikre mindretallet. Det kvalitative demokrati er demokratiet som idé eller ideologi, hvis formål er at sikre en demokratisk livsform i forhold til borgerne. Demokratisme opstår i det øjeblik, hvor samfundet ser det som sin opgave at forme borgernes mentalitet.⁶⁴ Det er

---

⁵⁹ *Selvbesindelse* s. 104.

⁶⁰ *Loven* s. 159f.; samt *Det moderne sammenbrud* s. 179f.

⁶¹ *Fædreland og folkestyre* s. 46.

⁶² *Selvbesindelse* s. 132; samt *Fædreland og folkestyre* s. 36.

⁶³ SØREN KRARUP: *Demokratisme. En kritik*. København 1968.

⁶⁴ Samme s. 16f.

Søren Hviid Pedersen

PH, der er målet for Krarups kritik af demokratismen. PH så det som sin opgave at formulere en demokratisk kulturpolitik, der skulle gøre borgerne til demokratiske mennesker, således at de kunne leve et frit, tolerant og ikke mindst leve et liv i overensstemmelse med demokratiets værdier. Krarup betragter denne form for demokratisk kulturpolitik som en forlængelse af datidens nazistiske og kommunistiske kulturpolitikker. Alle tilstræbte de at forme mennesket i et bestemt ideologisk billede, hvilket medfører, at politikken i almindelighed og kulturpolitikken i særdeleshed umyndiggør borgerne og undertrykker deres frihed

(...) men demokratiens dyrkelse af harmoni og tolerance er ikke væsentlig forskellig fra nazismens dyrkelse af autoritet og disciplin. Det er to forskellige former for idealisme. Men enhver idealisme er udtryk for foragt for mennesket. Idealismen kender nemlig ikke mennesket som den enkelte, men kender alene sin ide om mennesket, idealismen vil ikke lade eksistensen være menneskets personlige ansvar, fordi eksistensen ikke kan indfanges i idealismens system.⁶⁵

Problemet består desuden i, at frihed betragtes som noget, der har et bestemt indhold, og såfremt den har et bestemt indhold, så skal mennesket frigøres, hvis denne frigørelse ikke kommer af sig selv.⁶⁶ Der er således åbnet for, at staten skal opdrage borgerne og det politiske overskrider hermed sine legitime begrænsede opgaver og involverer sig i at ofre menneskene for menneskehedens skyld. Netop denne emancipationsideologi, der lægger til grund for demokratismen, genfindes i marxismen.⁶⁷ I marxismen erstattes Gud med mennesket, det selvskabende menneske, der ikke skylder Gud eller andre noget.⁶⁸ I marxismen skal mennesket genvinde sin humanitet ved igen at blive et artsvæsen, hvilket gøres gennem en radikal omvæltning af det borgerlige samfund. Men når Gud erstattes med mennesket som artsvæsen, reduceres det

---

⁶⁵ Samme s. 20.

⁶⁶ Samme s. 26f.; samt *Den danske dagligdag* s. 27.

⁶⁷ *Om at ofre sig for menneskeheden...* og *Det moderne sammenbrud*.

⁶⁸ *Om at ofre sig for menneskeheden...* s. 86f.

»Virkeligheden er jo konservativ!«

enkelte menneske til at være et anonymt væsen uden specielle identiteter eller tilhørsforhold, et absolut abstrakt væsen hinsides tid og sted. Denne påberåbelse af at kæmpe på menneskehedens vegne ender i sidste instans med at eliminere menneskene for menneskehedens skyld.

En nutidig pendant til Krarups kritik af det kvalitative demokrati er Henning Fonsmarks kritik af demokrati som en livsform. I *Historien om den danske utopi*⁶⁹ retter Fonsmark en sønderlemmende kritik af velfærdsstaten og dens demokratiforståelse, som den eksempelvis kommer til udtryk i Hal Kochs forfatterskab. Dette er en kritik, der i mange henseender kan deles af Krarup. Fonsmark kritik af det moderne velfærdsdemokrati er, at det politiske og demokratiet skal tage ansvaret for det enkelte menneskes liv og dermed umyndiggøre borgerne. Man socialiserer borgerne og gør dem til velfærds klienter i stedet for borgere. Velfærdsstaten bliver et næsten helligt mål, der står over alt andet. Denne kritik af velfærdsstatens næsten sakrosankte status er noget, Krarup deler med Fonsmark.⁷⁰ I en dansk kontekst er Krarups og Fonsmarks positive referencepunkt den danske Alf Ross' forståelse af demokrati som et middel, der skal sikre en lovlige og fredelige politiske metode til at vælge politiske repræsentanter og ledere. Hvad de begge vender sig imod, er Hal Kochs ide om demokrati som en livsform, hvor demokrati bliver et mål i sig selv. Selve opskriften på demokratismen.

---

⁶⁹ HENNING FONSMARK: *Historien om den danske utopi*. København 1990.

⁷⁰ *Kristendom og danskhed* s. 34.